

Sentyabrın 18-i Azərbaycanın musiqi və mədəniyyət təqvimində, həm də xatirə günüdür: Şuşanın dərin musiqi-əxlaqi atmosferindən çıxmış, milli professional musiqi və operanın banisi, tanınmış ictimai xadim, jurnalist, yazıçı Üzeyir bəy Hacıbəyov 1885-ci ildə təqvimin bu günündə dünyaya gəlib. Bu il - 2025 - Üzeyir bəyin 140 illik yubileyi ilə üst-üstə düşür və bu yubileyə həsr olunmuş nəşrlərdən biri də şair-yazıçı və tədqiqatçı Zaur Ustacın "Üzeyir Hacıbəyov -140" monoqrafiyasıdır. Bu kiçik, lakin məzmunlu kitab həm yubileyi qeyd etməyi, həm də Üzeyir bəyin irsini daha canlı, daha müasir oxucuya çatdırmağı hədəfləyir.

"Üzeyir Hacıbəyov - 140"

Zaur Ustacın xatirə-monoqrafiyasına baxış

Zaur Ustac

Üzeyir Hacıbəyov - 140
(monoqrafiya)

Zaur Ustac müasir ədəbi mühitdə şair, redaktor və bəzən elmi-populyar mətnlərin müəllifi kimi tanınır. Onun nəşrləri arasında həm şeirlər, həm redaktə işləri, həm də ön sözlər, tərtibatçılıq fəaliyyətləri diqqət çəkir; bu da Ustacın yalnız ədəbi deyil, eyni zamanda tədqiqatçı və publisist köklü bir yazar olduğunu göstərir. Belə bir müəllifin Üzeyir bəy Hacıbəyli mövzusunda müraciəti gözlənilən bir addımdır, çünki "Üzeyir Hacıbəyov" mövzusu həm mədəniyyət tarixi, həm də müəllifin poetik-estetik duyumu üçün zəngin material təqdim edir.

"Üzeyir Hacıbəyov -140" oxucuya dahi bəstəkarın həyatı və yaradıcılığını təkcə bioqrafik faktlar kimi təqdim etmir; həmin illərin mədəni-iqtisadi kontekstində Üzeyir bəyin rolunu musiqiçi - bəstəkardan daha çox yazıçı - publisist kimi qabardır. Zaur Ustacın bu kitabı Üzeyir bəy Hacıbəylini jurnalist, publisist, yazıçı, satirik, dramaturq kimi təqdim etmək baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir. Əsəri əhəmiyyətli edən vacib məqamlardan biri də Zaur Ustacın 10 fəsildən ibarət olan monoqrafiya boyunca daim mötəbər mənbələrə istinad etməsidir. Mətn monoqrafik formatın sərhədlərindən çıxaraq, publisistik ton və təhlilçi baxışla oxucunu həm tarixi faktlarla, həm də estetik refleksiyalarla qarşı-qarşıya qoyur.

Ustacın monoqrafiyasında diqqət çəkən məqam mətnin dili və strukturu arasındakı balansdır. O, müxtəlif mövzulu fəsilləri ustalıqla vahid süjet xətti kimi seçdiyi Üzeyir bəy Hacıbəylini "böyük ədib" kimi təqdim etmək ideyası ətrafında cəmləyər bilmişdir. Bu baxımdan kitab vahid mövzulu əsər təsiri bağışlayır.

Zaur Ustac Üzeyir bəyin bəzi məqamlarda indiki dövrdə mürəkkəb görünə biləcək ifadə tərzini müasir oxucuya sadə, aydın və bəzən poetik ifadələrlə çatdırır. Bu yanaşma çox vaxt akademik mətnlərdə itən insani və emosional əlaqəni bərpa edir: oxucu Üzeyir bəyə təkcə tarixi şəxsiyyət kimi deyil, canlı yaradıcı kimi yaxınlaşır. Eyni zamanda, Ustac faktları, tarixi hadisə-silsilələrini, müəllifin yaradıcılıq məkanını qısa, amma yığcam şəkildə təqdim etməyi bacarır ki, bu da monoqrafiyanı həm geniş oxucu, həm də araşdırmaçılar üçün ölçütən edir.

Monoqrafiyanın əsas yükünü təşkil edən arqument - Üzeyir bəy Hacıbəylinin yalnız bəstəkar yox, eyni zamanda pedaqoq, publisist və milli mədəni islahatçı kimi görünməsidir. Ustac bu arqumentli tarixdən götürülən nümunələrlə, bəstəkarın pedaqoji və publisistik fəaliyyətinə işıq salan istinadlarla möhkəmləndirir. Oxucu üçün faydalı olan başqa bir məqam monoqrafiyada verilən xatirə, sənəd və faktların vacib hissələrinin vurğulanmasıdır; belə elementlər Üzeyir bəyin çoxşaxəli fəaliyyətinin daha aydın görünməsinə xidmət edir.

Hər bir yubiley-monoqrafiya kimi, "Üzeyir Hacıbəyov -140" da həm tərəfə, həm də müəyyən tənqidi fikirlərə açıqdır. Bir tərəfdən, Ustacın publisist üslubu mətnə canlılıq qatır; digər tərəfdən, ciddi araşdırmaçı oxucu daha dərin arxiv işləri və istinadların genişliyini gözləyə bilər. Buna görə də monoqrafiyanı ideal şəkildə kontekstləşdirmək üçün oxucu mətnə əlavə olaraq elmi məqalələr, arxiv materialları və ədibin əsərlərinin təhlilinə yönəlmiş daha geniş tədqiqatlarla birlikdə müraciət etməlidir. Bununla belə, Ustacın işi "Üzeyir Hacıbəyov" mövzusunun geniş oxucu kütləsinə çatdırmaq baxımından əhəmiyyətli və

yubiley çərçivəsində vacib bir pay sahibidir. Zaur Ustac özü də monoqrafiya boyunca müxtəlif başlıqlı məqalələrində tez-tez bu məqamı vurğulayır ki, onun əsas məqsədi yada salmaqdan, xatırlatmaqdan - təbliğat işindən ibarətdir.

"Üzeyir Hacıbəyov -140" həm yubiley xatirəçiliyi, həm də publisistik yanaşma ilə hazırlanmış bir monoqrafiyadır. O, Üzeyir bəy Hacıbəylinin irsini yenidən oxumağa, onun yaradıcılığının müasir oxucu üçün nə demək olduğunu yenidən düşünməyə çağırır. Monoqrafiya xüsusi olaraq tədqiqatçıların ixtiyarında olan mürəkkəb mətnləri sadələşdirir və geniş oxucu kütləsinə Üzeyir bəy Hacıbəylini daha yaxın, daha insani bir obraz kimi təqdim edir. Bu səbəbdən kitabı həm yubiley münasibətilə, həm də "Üzeyir Hacıbəyov" mövzusunda giriş kimi tövsiyə etmək olar.

Ədəbiyyat tarixə münasibətdə yalnız xatirə rolunu oynamır, həm də gələcəyə işıq tutan mayak kimi çıxış edir. Müasir Azərbaycan ədəbiyyatında fərdi üslubu ilə seçilən yazıçı-şair Zaur Ustacın "Üzeyir Hacıbəyov - 140" adlı monoqrafiyası da belə əsərlərdən biridir. Bu kitabda müəllif, sadəcə, hadisələri xatırlatmır, zamanın fəlsəfəsini çözüür, oxucunu milli yaddaşı ilə öz-özə qoyur.

Monoqrafiyanın başlıca ideyası - Azərbaycanın tarixi inkişaf yolunu yüz illik zaman çərçivəsində dəyərləndirməkdir. Ustac göstərir ki, yüz il əvvəl milli mübarizədə arzulanan ideallar bu gün reallığa çevrilib. Dövlətçilik, müstəqillik, milli kimliyin qorunması - bütün bunlar indi həyatımızın gerçək faktlarıdır. Müəllif oxucuya sadə bir həqiqəti çatdırır: "Biz indi onlardan 100 il qabaqdayıq". Yeni bizdən əvvəlki nəsillərin ümid etdiyi gələcək artıq bizim bu günümüzdür.

Kitabda diqqətçəkən əsas xətt - milli yaddaşa bağlılıqdır. Müəllif hesab edir ki, hər bir xalqın zaman qarşısında mövqeyi onun irsinə münasibəti ilə ölçülür. Dilini, ədəbiyyatını, mədəniyyətini qoruyan xalq zamanın fəvqündə dayanır. Bu baxımdan monoqrafiya həm tarixi təhlil, həm də milli kimliyin dəyərinə çağırış xarakter daşıyır.

Zaur Ustac bu əsərində sırf akademik üslubdan qaçaraq, publisistik təhkiyə ilə oxucuya müraciət edir. Tarixi faktlar canlı emosiyalarla təqdim olunur, analitik yanaşma bədii ifadələrlə zənginləşdirilir. Bu isə monoqrafiyanı həm elmi dairələr, həm də geniş oxucu kütləsi üçün maraqlı edir.

Zaur Ustac bu əsərdə sadəcə tarixdən bəhs etmir, həm də gələcəyə baxış təqdim edir. Onun fikrincə, xalqın qüdrətli zamanın nəbzini tutmaq bacarığında, yeni həm tarixi dərk etməkdə, həm də gələcəyi qabaqlamaqda gizlidir. "Üzeyir Hacıbəyov -140" adlı monoqrafiyanı vahid bir əsər kimi götürdükdə "Biz indi onlardan 100 il qabaqdayıq" fikrinin ana xətt kimi keçdiyini görürük. Bu ifadə həm də bir xəbərdarlıqdır: əgər biz milli dəyərlərimizi unutsaq, yüz il sonra gələcək nəsillər bizdən geri qala bilər.

"Üzeyir Hacıbəyov -140" monoqrafiyası Azərbaycan publisistikası və ədəbiyyatında mühüm hadisədir. Əsər oxucunu həm düşünməyə, həm də tarixdən nəticə çıxarmağa çağırır. Zaur Ustac bu kitabı ilə bir daha sübut edir ki, ədəbiyyat yalnız sözün gözəlliyi deyil, həm də milli düşüncənin, ictimai mövqenin ifadəsidir.

✎ Günnur AĞAYEVA,
ədəbiyyatşünas-tənqidçi